

Catedra de istoria medicinei (cond.: conf. dr. S. Izsák, doctor în medicină)
a I.M.F. Cluj

OBSERVAȚII ÎN LEGĂTURĂ CU ISTORIA FARMACIEI

dr. V. L. Bologa

În urma extraordinarelor progrese înregistrate în secolul al XIX-lea în domeniul științelor naturii și a îmbogățirii tuturor ramurilor lor, care au dus în mod implicit la o hiperspecializare, s-a ivit la începutul secolului nostru în mișcarea științifică o reacție; efectele ei sînt în prezent tot mai intense. Se resimte *primejdia destrămării unității științei despre natură*.

O direcție care a încercat restabilirea unității aproape pierdute a științelor naturii a fost direcția istorică. Filozofia evului mediu, mai ales însă aceea a antichității, știința despre natură a renașterii privea mult mai sintetic toate manifestările firii, fiindcă orizontul cercetătorului nu era împiedicat de puzderia amănuntelor care acoperă în fața naturalistului imaginea ei cuprinzătoare. Știința despre natură a înaintașilor noștri — chiar dacă greșea în amănunte — a fost sintetică. În străduința de a pătrunde în gândirea vechilor naturaliști, istoria științelor ne duce pe această cale la cunoașterea esențialului fenomenelor naturii. Iată în ce considerăm că rezidă caracteristica principală a istoriei științelor ca o disciplină bine conturată.

Karl *Marx* a accentuat în mai multe rânduri că în cercetarea istorică „logicul” și „istoricul” trebuie să se întregească și că nu putem să înțelegem legitatea evoluției fiecărei științe fără să cunoaștem istoria ei. Prezentarea logică a științei actuale trebuie să rezulte ca un produs al evoluției ei istorice. Este clar că și legitatea științei despre natură devine inteligibilă numai prin contemplarea ei evolutivă. Legile dialecticii nu se pot mai bine demonstra decît prin istoria științelor. Legile noi descoperite în știință sînt de importanță fundamentală pentru consolidarea unei viziuni științifice juste. *Engels* insistă asupra faptului că materialismul dialectic se îmbogățește cu noi aspecte în urma fiecărei descoperiri epocale în domeniul științelor. Dobîndirile științifice ale secolului al XIX-lea au fost generalizate de *Engels* în „Anti-Dühring” și „Dialectica naturii”, iar *Lenin* a făcut aceleași generalizări în urma descoperirilor de la începutul secolului al XX-lea în „Materialism și empiriocriticism”. Pe această linie trebuie să înaintăm. Amănuntele științelor trebuie să fie coordonate în concluzii filozofice; acestea pot să fie materialiste, dar și idealiste. Fără a avea o bază filozofică justă despre lume și viață se poate ajunge la concluzii idealiste. Dar ce poate să evidențieze mai clar justetea viziunii dialectic-materialiste decît toate acele amănunțite și ascuțite analize prin care *Lenin* a distrus eșafodajul idealist al gândirii filozofice a unui *Johannes Müller* sau *Helmholtz*?

Lenin a înțeles aceasta clar cînd în „Carnetele filozofice” a arătat că prin cunoașterea istoriei științelor se poate stabili în ce măsură dialectica lor este corespunzătoare sau nu. În aceleași caiete *Lenin* accentuează că materialismul dialectic nu poate evolua fără adîncirea istoriei științelor. Istoria gândirii, a științei, a tehnicii trebuie să fie privită în mod dialectic.

Trebuie să mai accentuăm importanța istoriei științelor din punctul de vedere al educației patriotice a studențimii, prin care ajunge să se adîncească în tradițiile progresiste ale trecutului nostru cultural

Această nouă disciplină științifică are și o importanță metodologică. Natura-liștii nu pot să gândească decît evoluționist. E ciudat că mulți dintre ei nu simt necesitatea să aplice gîndirea lor evoluționistă la însăși ramura științei pe care o cultivă. Cei mai mulți sînt orientați pe o secțiune transversală actuală a specialității lor și dau impresia că nu se gîndesc la aceea că, suprapunînd strat peste strat ai științei lor — sit venia verbo — să-și alcătuiască o imagine stereoscopică a ei, adică să pătrundă și în trecutul ei. Abia acestca, ca bază a prezentului, ne oferă o imagine materialist-dialectică.

Din punct de vedere metodologic istoria științelor ca disciplină independentă trebuie să ofere naturalistului posibilitatea să cunoască:

I. Nașterea, evoluția și conturarea problemelor fundamentale în condițiile sociale corespunzătoare.

II. Controlul problemelor actuale atît în ceea ce privește originalitatea, cît și valoarea lor (aplicabilitatea lor intrinsecă și practică).

III. Istoria erorilor științifice (Historia magistra vitae!).

IV. Ca un rezultat al celor amintite la punctul II și III ea ne dă posibilitatea să indică necesitatea reluării unor probleme vechi, uitate, care ar merita să fie studiate din nou cu metode moderne.

V. Psihologia cercetătorului și istoria creației științifice.

VI. Plasarea istoriei științelor în istoria civilizației; valoarea etică a științelor în istoria umanității.

Vedem o deosebită importanță a istoriei științelor în stabilirea unei noi legături a științelor naturii cu științele sociale. O astfel de legătură adesea lipsește complet în preocupările naturalistului modern, care în felul acesta se izolează de marele curent al noului umanism.

Cu drept cuvînt se poate pune întrebarea: oare un creier omenesc normal este capabil de o astfel de multilateralitate?

Evoluția fiecărei ramuri a științelor atîrnă de aceea a celorlalte. Dacă urmăm dezvoltarea istorică a științelor ajungem la concluzia că în renașterea, ca și în antichitate nu au fost științe, ci numai o știință cuprinzătoare a naturii. În zilele noastre, mai mult decît oricînd, se evidențiază interdependența și condiționarea reciprocă a diverselor ramuri ale științelor și este clară unitatea științei. Specializarea diverselor ramuri este necesară, dar este un produs secundar al îmbogățirii tezaurului de cunoștințe, e rezultanta posibilităților intelectuale limitate ale omului; el nu poate să stăpînească toate cunoștințele, *faptul acesta însă nu impietează asupra unității reale a științei.*

Deci, puncte de vedere pur practice pledează pentru specializare. Numai aceasta asigură noi rezultate în cercetare. Specializarea este deci utilă și necesară, *dar primejduiește totalitatea gîndirii științifice.* Ea trebuie să fie păstrată pentru menținerea perspectivelor unei generalizări, în lipsa căreia orice muncă științifică devine un tehnicism. Această primejdie poate să fie evitată numai printr-un enciclopedism fundamentat pe cultura socialistă.

Enciclopedismul este necesar și este posibil. El se compară cu o hartă sinoptică a pămîntului care cuprinde, esențializat, ceea ce mii și mii de geografi specializați și ultraspecializați au stabilit definitiv prin muncă de amănunt. Precum creatorul unei astfel de sinteze cartografice nu se poate lipsi de munca celor care au strîns amănunțele, nu se poate nici ca specialistul, care a prelucrat o regiune restrînsă, să nu simtă necesitatea să-și găsească din timp în timp o orientare generală pe harta lumii. Specialistul și nespecialistul, analizatorul și sintetizatorul, sînt în egală măsură necesari și folositori pentru progresul științei, ei se ajută și se completează reciproc (G. Sarton).

De la bun început să precizăm, deci: enciclopedismul nu poate înlocui știința specializată, ci trebuie să o completeze; înainte de toate nu se poate admite ca el să fie superficial și lipsit de conținut; el trebuie să tindă spre o sinteză a cunoștințelor, spre organizarea, clasificarea și simplificarea lor. Dacă enciclopedistul a realizat organizarea și simplificarea, el să predea rezultatele sale specialistului, care în felul acesta, fără o efortare intelectuală peste măsură, poate să ajungă la o viziune largă care îl transformă din tehnician în gânditor. Enciclopedismul modern este realizabil prin formarea tipului de savant care stăpânește un orizont larg

Să trecem deci la situația specială a istoriei farmaciei, să vedem care este evoluția ei în cadrul mișcării de istorie a științelor.

Înainte de toate farmacistul trebuie să fie lămurit că el cultivă o misiune practică, că aplică în practică tot ceea ce îi oferă științele naturii. El este deci un om al științei care transpune în practică știința.

În ceea ce privește componenta științifică, farmacistul — cînd vrea să cunoască trecutul farmaciei — trebuie să știe să facă apel la istoria generală a științelor, din care trebuie să culeagă și să sintetizeze tot ceea ce se referă la istoria științei farmaceutice. Repetăm deci ceea ce mai înainte am expus în general.

Istoria farmaciei va studia în primul rînd nașterea, devenirea și evoluția tuturor problemelor în legătură cu știința medicală și apărarea sănătății. Ea va insista asupra liniilor evolutive ale științei farmaceutice, va decela erorile și cauzele lor, va prinde firul roșu care duce de la problemele vechi la cele actuale și prin analizarea psihologiei cercetătorului va reconstitui imaginea vie a marilor descoperitori în domeniul farmaciei.

Dar istoria farmaciei trebuie să adîncească și aspectele misiunii farmaciei. Rezultă nenumărate legături cu istoria civilizației. Personalitatea farmacistului care vede în activitatea sa o misiune socială; care se consideră și diriguitor și educator; care nu se mulțumește să prepare mecanic rețete, ci este colaboratorul medicului — mai ales în domeniul teraputicii și a cercetării farmaceutice — depășește limitele restrinse ale unui meșteșug și se încadrează ca un valoros element social în acea alcătuire complicată care este societatea. Cunoașterea tuturor acestor aspecte este interesantă pentru farmacistul format, este însă mult mai important, după părerea noastră, ca ele să fie studiate în profunzime de cel care se formează, care astfel, avînd ca exemplu figurile proeminente ale vechilor farmaciști, își poate crea o bază solidă deontologică și etică.

Dar nu numai preocuparea cu latura intelectuală și etică oferă legături valoroase cu istoria civilizației, ci și studierea ambianței sociale a farmaciștilor diferitelor epoci. Rînduiala și ierarhia farmaciilor, mobilierul lor și gustul estetic manifestat prin el pot să lumineze aspecte nebănuite, foarte caracteristice pentru anumite epoci.

S-ar putea spune încă multe despre programul și valoarea istoriei farmaciei; multe amănunte să lămuresc de la sine din studiul istoriei farmaciei. Credem, deci, că e mai bine să precizăm cîteva reguli pe care protagoniștii istoriografiei farmaceutice le-au stabilit:

1. Vedem în farmacie o misiune practică cu bază științifică în serviciul sănătății publice, într-o unitate perfectă cu știința medicală.

2. Înțelegem istoria farmaciei ca un studiu al evoluției istoriei științelor în legătură cu știința medicală, știința naturii, științele sociale și filozofia, legătură strînsă și reciprocă.

3. Științele de bază, cele ajutătoare și cele limitrofe sînt părți ale istoriei farmaciei în măsura în care ele se leagă de știința și practica farmaceutică.

În înțelesul celor mai de sus se vor cultiva în cadrul istoriei farmaciei următoarele ramuri ale ei:

a) *Istoria farmaciilor*: legislația, situația juridică și materială a evoluției activității farmaceutice; sistemele producției farmaceutice în diferitele sisteme sociale; dezvoltarea preocupărilor profesionale și reformatoare; devenirea problemelor științifice. Farmacia în sistemul socialist: saltul calitativ în concepția socialistă, esențialul farmaciei de tip nou, privind țelurile și misiunile ei.

b) *Istoria tehnicii farmaceutice*: evoluția tehnicii și a aparaturii.

c) *Farmacia în cadrul istoriei*: farmacistul ca membru al societății, poziția lui socială în diferitele epoci; importanța farmaciei în cadrul evoluției civilizației; arhitectura și mobilierul farmaciei; farmacistul ca subiect și obiect al literaturii și al artei.

Sosit la redacție: 2 februarie 1971.

Bibliografie

1. SARTON G.: The history of science and the new humanism. Ed. Holt, New-York, 1931, 178;
2. SARTON G.: The study of the history of science, Cambridge Mass. Harward, 1936, 70;
3. URDANG G.: Wesen und Bedeutung der Geschichte der Pharmazie, Springer, Berlin, 1927, 41;
4. BOLOGA V.: The crisis in medical thought and historical synthesis, Medical Life, New York, 1935, Separ. 4;
5. BOLOGA V. Universitas litterarum und Wissenschaftsgeschichte, Ebering, Berlin, 1935, 26.